

Конкурентни възможности на българската хранителна индустрия в условията на евроинтеграция

Доц. д-р ЦВЕТАНА КОВАЧЕВА

Доц. д-р ИЗИДЕ ПЕТРОВА

Доц. д-р НОНА МАЛАМОВА

Институт по аграрна икономика – София

E-mail: ckovacheva@mail.bg

Резюме: С изследването се цели да се направи оценка на конкурентните позиции и възможности на българската хранителна индустрия в условията на евроинтеграция. То се базира на критерии и показатели, характеризиращи външната търговия с продукти на отрасъла на световния и европейски пазар и на отрасловата ефективност на производството, и реализацията. Използват се статистически показатели за външната търговия на отрасъла по Комбинираната номенклатура и на Структурната бизнес статистика (СБС). Прави се оценка на постигнатите резултати от българската хранителна индустрия по приетите показатели на СБС по отношение на средните за ЕС-27 нива и по отделни страни - членки. Анализът се основава на статистически данни и аналитични показатели за периода 2006-2010 г. Източник на показателите са НСИ и Евростат.

Резултатите от изследването показват, че хранителната индустрия е с проявени сравнителни конкурентни предимства в националната икономика. Отрасълът проявява висока икономическа активност в първите четири години на присъединяването ни към ЕС. Продажбите на международния и европейския пазар нарастват значително, което свидетелства за успешно интегриране и добри конкурентни възможности на българската хранителна индустрия. В европейската хранителна индустрия българската заема незначителен дял, произвежда в по-малки по размер предприятия, спрямо средния за Общността, и е с най-ниска производителност на труда. Конкурентните ѝ предимства на европейския пазар се дължат преди всичко на ниските разходи на труд в единица продукция и респективно на по-високата ефективност на производството и реализацията. Този фактор

в условията на единен трудов пазар не носи предимства в дългосрочен аспект. Отрасълът изостава по отношение на размера и ефективността на инвестициите. Това забавя процеса на механизация и автоматизация на трудовите процеси и задържа нарастването на производителността на труда.

Ключови думи: хранителна индустрия, конкурентни възможности, европейски пазар, евроинтеграция

Увод

С присъединяването на България към ЕС през 2007 г. производството и търговията с храни, напитки и тютюневи изделия се осъществява при нови икономически, институционални и пазарни условия, създаващи възможности, но и ограничения. Подобри се средата, в която работят предприятията. Създадох се възможности за концентрация на производството, по-добро използване на производствените мощности, повишаване на производителността на труда и на ефективността на производството. Свободният достъп до големия европейски пазар е благоприятна предпоставка за разширяване на производството, но в условията на по-висока конкуренция, включително и на националния ни пазар. Направените от предприятията инвестиции за реструктуриране допринесоха за покриване на европейските стандарти, но нарасналите разходи намалиха ценовите им предимства. От друга страна, възможността на предприятията да ползват инвестиционни субсидии от европейските фондове за модернизация благоприятства за повишаване на качеството на предлаганите продукти, на ефективността и конкурентоспособността на производството.

Целта на изследването е да се направи оценка на конкурентните позиции и възможности на българската хранителна индустрия в условията на евроинтеграция на националния ни пазар на храни и напитки в единния европейски пазар.

Методически подход и инструментариум на изследването

Конкурентоспособността, макар разгледана в отраслов аспект, е сложна икономическа категория, обусловена от много фактори и имаща много измерения (1,5). Новите теории включват, освен диференциацията в разходите за производство по отделни страни (Adam Smith), и други аспекти в анализа на конкурентоспособността

като: продуктова диференциация, иновациите, икономите от мащаба (O'Mahoney and B. van Ark (2003), ръста на производителността на труда или на добавената стойност (Krugman and Obstfeld, 1994), дял на вътрешния и външен пазар, ефективност на износа (Porter, 1980, 1990).

В настоящото изследване за оценка конкурентоспособността на българската хранителна индустрия са използвани критерии и показатели, характеризиращи външната търговия с продукти на отрасъла и отрасловата ефективност на производството, и реализацията на единния европейски пазар.

Анализът на външната търговия, като критерии за конкурентоспособност на хранителната индустрия, се извърши по показателите: ръст на износа и вноса в натура и стойност за периода след интеграцията, спрямо 2006 г.; размер на външнотърговското салдо - общо за всички пазари и в частност за европейския пазар; продуктова и пазарна структура на износа и вноса; дял на основите ни търговски партньори при износа и вноса на храни и напитки.

Изследването на външната търговия с продукти на ХВП се базира на Комбинираната номенклатура, като формирането на общия външнотърговски оборот на ХВП¹ се извършва чрез обобщаване на информацията от 13 стокови групи

Анализът на конкурентоспособността на отрасъла на единния европейски пазар цели измерване и съпоставяне на показатели, характеризиращи

вътрешноотрасловата ефективност на производството и реализацията на продукцията в отрасъла, като цена на ресурсите и достъп до тях, производителност на ресурсите, разходите и приходите, инвестиционни разходи. Използват се показатели в съответствие с европейската методология на Структурната бизнес статистика (СБС), което ги прави методологически сравними с данните за другите страни членки на ЕС. Изследването е на ниво "DA" и групи производства (сектори) по единната за ЕС Класификация на икономическите дейности. Прави се оценка на постигнатите сравнителни предимства от българската хранителна индустрия, по приетите показатели, по отношение на средните за ЕС-27 нива и по отделни страни - членки.

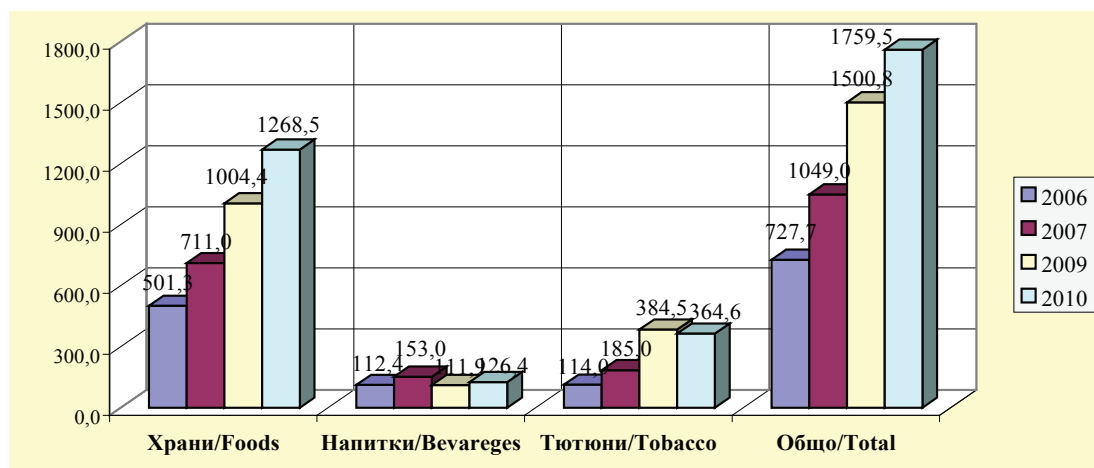
Анализът е базиран на информация от НСИ и Евростат.

Външната търговия – индикатор за конкурентоспособност

Развитието на външната търговия с продукти на хранителната индустрия на международния и на единния европейски пазар и резултатите от

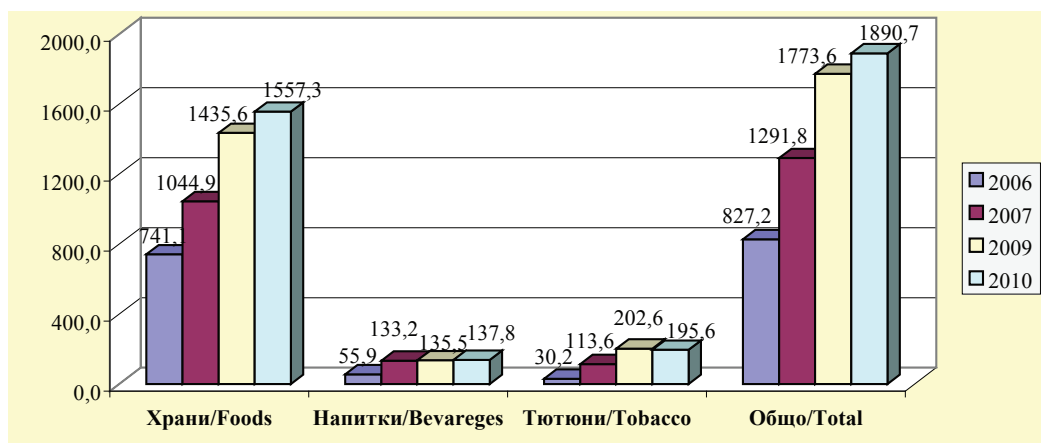
¹От 2001 г. не се публикуват данни за външнотърговския оборот на ХВП, а само общо за аграрния сектор. По тази причина стойностите за периода 2001-2010 г. са получени, като са ползвани данни на НСИ за износ и внос по стокови групи и собствени изчисления. Включени са 13 стокови групи.

Фиг. 1
Fig. 1

Износ на храни, напитки и тютюневи изделия (млн. щ. д.)
Exports of foods, beverages and tobacco products (USD million)

Източник: НСИ и собствени изчисления/Source: NSI and own evaluations

Фиг. 2
Fig. 2

Внос на храни напитки и тютюневи изделия (млн. щ. д.)
Imports of foods, beverages and tobacco products (USD million)

Източник: НСИ и собствени изчисления/Source: NSI and own evaluations

нея, особено след интегрирането на страната в ЕС, е един от основните индикатори за конкурентните позиции и проявени възможности на отрасъла и на основните сектори.

Очертава се трайна тенденция на нарастване на експорта на продукти на хранителната индустрия за четирите години на евроинтеграция (2007-2010 г.), спрямо 2006 г. **Стойностният обем на експорта е нараснал над 2,4 пъти** - от около 728 млн. щ.д. - на 1760 млн. щ. д (фиг. 1). **Ръстът в натурално изражение** също е в този порядък - близо **2 пъти** - от 713 хил. тона - на 1366 хил. тона.

Експортът на стоки на хранителната индустрия се развива по-интензивно от общия за страната, в резултат на което делът ѝ в общия експорт за периода 2006-2010 г. в стойност нараства от 4,9% на 8,5%. Данните свидетелстват за изразени **сравнителни конкурентни предимства на отрасъла** в националната икономика, в условията на евроинтеграция.

Видно от фиг. 1 е, че основна част от износа на хранителната индустрия се формира от групата на храните, чийто износ нараства над 2,5 пъти. Експортът на тютюн и тютюневи изделия е с най-висок ръст (над 3 пъти), докато ръстът в износа на напитки е нисък и неустойчив. Изразените тенденции са индикатор за проявени конкурентни възможности на първите две групи и неубедителното представяне на третата група продукти, чийто основен експортен продукт е виното.

Вносът на хранително-вкусови продукти за

периода 2007-2010 г. е също с устойчива тенденция на нарастване. Отварянето на пазара през 2007 г. води до значително (макар и по-ниско от експорта) **увеличаване на вноса на всички групи продукти - общо 2,3 пъти** за четирите години. Най-висок е ръстът при тютюневите изделия - 6,5 пъти, напитките нарастват 2,5 пъти и храните - 2,1 пъти (фиг. 2).

Данните за ръста в износа и вноса по основни групи продукти сочат, че с либерализиране на пазара най-много е нараснал стокообменът в тютюневия сектор. Експортът на продуктите от групата на храните превишава вноса, но производителите на напитки, особено винопроизводителите, са не само с неустойчиви експортни пазари, а изпитват и много силен конкурентен натиск на националния пазар.

С присъединяването на България към ЕС хранителната ни промишленост **разширява значително стокообмена с този пазар**. Износът само за три години - през 2010 г. спрямо 2007 г., нараства в натура 2,5 пъти, а в стойност около 2 пъти. Относителният дял на ЕС в експорта расте съответно от 55% на 73% в натурално изражение и от 61% на 70% в стойност. Вносът от страните на ЕС нараства по-бавно - около 1,5 пъти, но заема над 80% от общия му стойностен обем (табл. 1).

Както по отношение на общия експорт, така и в частност **на европейския пазар, хранителната ни индустрия проявява сравнителни конкурентни предимства** по отношение на останалите отрасли в националната икономика. Общият

Таблица 1

Table 1

Дял на ЕС в търговията с продукти на хранителната индустрия (%)
Share of EU trade in food industry (%)

Показатели Indicators	Натура/Nature Хил. тона/ t				Стойност/Value Млн. щ. д./USD million			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Износ/Export %	404,5	535,4	826,7	1000,8	643,7	938,7	1048,4	1211,2
	55,1	64,6	71,7	73,3	61,4	66,5	69,9	68,8
Внос/Import %	698,7	824,7	900,1	1041,9	1040,7	1567,0	1475,1	1584,0
	65,6	63,4	75,0	78,0	80,6	81,4	83,2	83,8

Източник: НСИ и собствени изчисления/Source: NSI and own evaluations

експорт към ЕС за цитирания период нараства значително по-бавно – едва с 12%, в резултат на което хранителната ни индустрия увеличава дела си на пазара на ЕС от 5,7% на 9,6%.

Анализът на данните на основните ни пазари по страни очертава една не много благоприятна ситуация. От 27 страни - членки на ЕС, **активната ни търговия се ограничава само с до 5 от тях** - Румъния, Гърция, Италия, Германия и Полша. Те формират **общо 82% от износа и 90% от вноса за ЕС в натура**. Пазарите на първите две, съседни на нас страни - Румъния и Гърция, поглъщат близо 70% от експорта за европейския пазар, формират - 43% от вноса, а заедно с Полша - 62%.

Данните показват, че въпреки разширяване на позициите на хранителната ни индустрия на единния европейски пазар след 2007 г., търсенето на нашите продукти на пазарите в старите страни - членки, отличаващи се с по-високи ценови нива и потребителски изисквания, е ограничено. Разликата в относителните тегла на износа и вноса в натура и стойност на пазара на ЕС красноречиво показва, че **износът се осъществява на по-ниски**

средни цени на единица продукция, отколкото вносът. Високият относителен дял на износа само към две страни от региона, в условията на кризи, създава предпоставки за значителен пазарен риск за хранителната ни индустрия.

Балансът на търговията на българската хранителна индустрия за периода 2007-2010 г. е отрицателна величина, макар в последните две години да е с тенденция на намаление. **Отрицателният резултат се формира от търговията ни със страни от ЕС**. България на този пазар е нетен вносител, което говори за сравнително по-ниската й конкурентоспособност по отношение на хранителните индустрии на другите страни - членки. Търговията ни с трети страни е с положителен резултат и компенсира отчасти отрицателното салдо от европейския пазар (табл. 2).

Анализът на **структурата на външнотърговското салдо** показва, че отрицателния резултат от външната търговия на хранителната индустрия до 2007 г. се дължи на групата на храните. В последните три години само износът на тютюн и цигари е с положителен баланс и с тенденция

Таблица 2

Table 2

Баланс на търговията с продукти на ХВП (млн. щ. д.)
Balance of trade in food industry (USD million)

Показатели Indicators	2007		2008		2009		2010	
	Общо Total	ЕС EU	Общо Total	ЕС EU	Общо Total	ЕС EU	Общо Total	ЕС EU
Износ/Export	1049,0	643,7	1411,3	935,1	1500,8	1048,4	1759,5	1211,2
Внос/Import	1291,8	1040,7	1924,3	1567,0	1773,6	1475,1	1890,7	1584,0
Салдо/Balance	-242,8	-397,0	-513,0	-631,9	-272,8	-426,7	-131,2	-372,8

Източник: НСИ и собствени изчисления/Source: NSI and own evaluations

Таблица 3

Table 3

Баланс по стокови групи (млн. щ. д.)

Balance by commodity groups (USD million)

Стокови групи/Commodity groups	2007		2009		2010	
	Общо Total	ЕС EU	Общо Total	ЕС EU	Общо Total	ЕС EU
Храни напитки и тютюни - общо Foods, beverages and tobacco - generally	-242,8	-396,9	-272,7	-628,5	-131,2	-372,8
Храни/ Foods	-333,9	-352,9	-431,0	-566,9	-288,8	-351,9
Меса и карантин, годни за консумация Meat and edible meat offal	-71,7	-69,2	-227,7	-243,4	-183,0	-188,4
Мляко и млечни продукти/Dairy products	-1,0	-25,0	-27,0	-51,1	-68,8	-95,0
Мелничарски продукти; малц, скорбяла, нишесте Grain mill products; malt; starches; farina	-8,5	-10,2	19,9	-13,6	35,5	25,3
Мазнини и масла от животински и растителен произход/ Animal and vegetable fats and oils	-52,4	-44,5	0,3	-46,1	5,5	2,6
Продукти от месо, риба или ракообразни Fish and crustaceans	-3,3	-5,7	-10,3	-15	-14,1	-15,7
Захар и захарни изделия/Sugar and sugar confectionery	-44,4	-4,0	-45,5	35,2	-48,1	13,2
Какао и продукти от какао/Cocoa and cocoa products	-55,1	-58,0	-82,8	-81,3	-63,9	-60,1
Храни на базата на житни растения, брашно, скорбяла, нишесте или мляко, тестени и сладкарски изделия Preparations of cereal, flour starch milk; pastry cooks' products	43,2	11,3	70,2	27,3	89,2	40,9
Храни, приготвени от зеленчуци и плодове Preparations of vegetable and fruits	-6,3	-13,6	-17,6	-15,2	27,4	34,9
Различни видове хранителни продукти Miscellaneous edible preparations	-92,0	-90,3	-97,0	-107,1	-88,1	-83,0
Храни за животни, отпадъци от ХВП/Residues and waste from the food industry; prepared animal fodder	-42,2	-43,7	-13,5	-56,6	19,6	-26,6
Безалкохолни и алкохолни напитки Beverages, spirits and vinegar	19,7	-33,8	-23,6	-75,4	-11,4	-41,8
Тютюн и тютюневи изделия Tobacco and manufactured tobacco substitutes	71,4	-10,2	181,9	13,8	169,0	20,9

Източник: НСИ и собствени изчисления/Source: NSI and own evaluations

на нарастване, докато при напитките страната става нетен вносител, поради силно редуциране на износа на вино за Русия (фиг. 3).

Балансът на търговията по стокови групи общо на международния пазар и пазара на ЕС е представен в табл. 3. Видно е, че само **една стокова група** – хранителни продукти, приготвени на базата на житни растения, брашно, скорбяла, тестени и сладкарски изделия, **има положително търговско салдо за целия 4-годишен период** - 2007-2010 г. Положителен момент е, че през 2010 г. 5 сектора от групата на храните, от общо 11,

са с положителен резултат, докато през 2007 г. е само един. С най-голям принос за отрицателния резултат в групата на храните за 2010 г., освен традиционно внасяните кафе, подправки и др. – 88 млн. щ. д., какао – 64 млн. щ. д., захар – 48 млн. щ. д., са още два сектора - месопреработвателната промишленост с 183 млн. щ. д. и млекопреработката - 70 млн. щ. д. Последните два сектора формират отрицателен резултат в търговския обмен поради невъзможност на животновъдните ни отрасли да предоставят необходимата суровина за преработка и компенсиране на недостига с внос

от страни - членки на ЕС.

През 2010 г. с положителен резултат на европейския пазар е търговията с: мазнини и масла, мелничарски продукти, захар и захарни изделия, зеленчукови и плодови консерви, храни на базата на житни растения, тютюн и тютюневи изделия.

Място и конкурентни предимства на българската хранителна индустрия на европейския пазар

Българската хранителна индустрия заема много малък дял в европейската - *произвежда 0,3% от добавената стойност и участва с 0,4% в общия ѝ оборот². Производството се осъществява с 2,3% от заетите в общността и в около 2% от общия брой предприятия.*

Малкият размер на производството на България в общия обем на ЕС показва, че *трудно нашата индустрия би се конкурирала на този пазар с масови продукти на база икономия от*

мащаба. Шансовете ни са в търсене на пазарни ниши за продукти със специфично качество, удовлетворяващо определени вкусови потребности на европейския потребител.

Един от основните показатели за конкурентоспособност на отрасъла е нивото на *производителност на труда (ПТ)*, изразена с добавената стойност на един зает. По този показател България - *с ниво от 14% спрямо средното за ЕС-27 - е на последно място.* Румъния е пред нас с ПТ около 19%, а Гърция е с 94,5% от средното ниво. От източноевропейските страни с най-висока производителност е Полша с ниво от 60%.

Конкурентно предимство на българската хранителна промишленост на този етап е по-ниското ниво на заплащане на труда у нас. По *производителност на трудовите разходи*, изразяваща се с обема на добавената стойност, създавана от единица разход за персонала, България заема 2 място след Ирландия. Сравнителни предимства има и по другия показател – *дял на разходите за персонала в единица продукция.* По този показател *България заема първо място* с дял от 8,3%

²По данни на Евростат

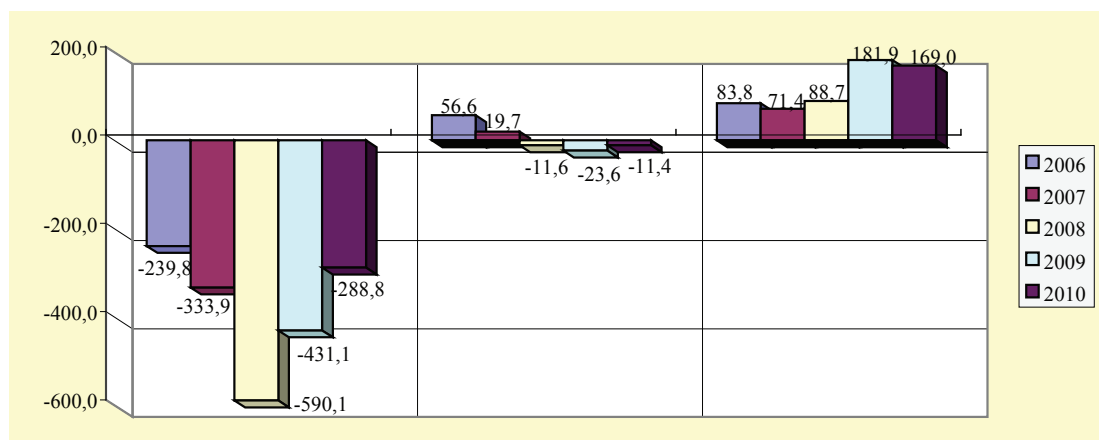
Таблица 4

Table 4

Място на българската хранителна индустрия в ЕС-27, 2007 г.
Place of Bulgarian food industry in EU-27, 2007

Показатели на конкурентоспособност Indicators of competitiveness	Място в ЕС-27 Place in EU-27
Производителност на труда (добавена стойност на един зает) Labour productivity (value added per employee)	Последно Last
Производителност на трудовите разходи (добавена стойност на единица разход на труд)/Productivity of labor costs (value added per unit labor costs)	Второ Second
Дял на разходите за персонала в единица продукция Share of personnel costs in the unit	Първо (най-нисък дял) First (lowest share)
Норма на печалба (дял на брутния опериращ излишък в оборота) Rate (share of gross operating surplus in turnover)	16 място 16 th place
Рентабилност (дял на брутния опериращ излишък в добавената стойност) / Profitability (percentage of gross operating surplus in value added)	Трето Third
Инвестициите на един зает (брутни инвестиции в дълготрайни активи на един зает) / Investment per employee (gross investment in fixed assets per employee)	До 2006 г. - последно, 2007 - две места напред By 2006, the last, 2007 - two places ahead
Коефициент на инвестиране (брутни инвестиции в дълготрайни активи на единица добавена стойност) / Ratio of investment (gross investment in fixed assets per unit of value added)	Предпоследно Penultimate
Дял на разходите за НИРД в добавена стойност Share of R & D expenditure in value added	Последно Last

Източник: Евростат и собствени изчисления/Source: Eurostat and own evaluations

Фиг. 3
Fig. 3

Баланс по основни групи продукти (млн. щ. д.)

Balance main product groups (USD million)

Източник: НСИ и собствени изчисления/Source: NSI and own evaluations

при средно за Европейската общност 13,1%. От източноевропейските страни непосредствено след нас е Полша (8,8%), която постига този резултат вследствие и на многократно по-висока производителност на труда, а не само от ниската цена на труда, както е при нас. Разходите, които правят другите източноевропейските страни – Румъния, Чехия, Словакия и Унгария, с изключение на Естония, са също под средното за ЕС-27 ниво.

Сравнителни предимства на българската хранително-вкусова промишленост се очертават по показателите за ефективност. Нормата на печалбата (дял на brutния опериращ излишък в оборота) от дейността на предприятията нараства от 8,8% за 2005 г. – на 10,3% за 2007 г. По този показател България изпреварва 11 страни. Още по-добро място заема България по показателя *рентабилност*, изразен чрез относителния дял на brutния опериращ излишък в добавената стойност – с резултат 56,4 %, при средно за ЕС-27 42,95 %, трето място след Ирландия и Полша (табл. 4).

Размерът на вложените инвестиции е един от факторите за повишаване на конкурентните възможности на българската хранителна индустрия. Три показателя се наблюдават от европейската бизнес статистика, по които се прави сравнителен анализ. По първия показател - размер на *инвестициите на един зает* (brutни инвестиции в дълготрайни активи на един зает), българската хранителна индустрия до 2006 г. е на последно място в рамките на ЕС-27. Това говори за

сериозно изоставане на нашия отрасъл в процеса на механизацията и автоматизацията на труда и, че в по-голяма степен преобладават ръчните операции. През 2007 г. по този показател, със стойност от 4,7 хил. евро на един зает, България е на едно ниво с Португалия, като изпреварва две страни - членки - Чехия (4,6) и Унгария (4,4). От новоприсъединените страни, през същата година Румъния прави значително по-високи инвестиции от нас – 9 хил. евро на един зает, а с най-високи инвестиции е Словакия – 10,1 хил. евро на един зает, при средно за ЕС-27 около 8 хил. евро на един зает.

Вторият показател - *коефициент на инвестиране* (brutни инвестиции в дълготрайни активи на единица добавена стойност по факторни разходи), дава представа за производителността на инвестиционните средства. По него далеч отстъпваме от средното за ЕС-27 ниво. Докато за създаване на единица добавена стойност средно за ЕС се използват 18,3 единици инвестиции, в България са необходими многократно повече – 68,7 единици. С по-лош резултат от нашия е Румъния - с 89 единици, а с най-добър – Ирландия – 6,5.

Третият показател отразява *дела на разходите за НИРД, направени от предприятията в произведената добавена стойност*. България е единствената страна, която за 2007 г. посочва нулев дял на разходи за НИРД, при 0,3% за Полша, Румъния, Чехия и Унгария. Най-много средства за НИРД влагат производителите на храни, напитки

и тютюневи изделия в Дания – 3,2% и Норвегия – 2%.

Обобщения, изводи и препоръки

Резултатите от анализа дават основание да се направят някои обобщения и изводи:

- Устойчиво и с високи темпове нараства експортът на хранителната индустрия за периода 2007-2010 г., изпреварващи темпа на националния експорт. Това свидетелства за изявени сравнителни конкурентни предимства в национален аспект и успешна пазарна интеграция на общия европейски и световен пазар;

- Разширява се експортът към ЕС, но активният обмен е само с 5 страни, две от които заемат над 2/3 от него, което създава предпоставки за висок пазарен риск в условията на икономическа криза;

- Недостигът на суровинни ресурси е най-рисковият фактор за развитие и повишаване на конкурентните възможности на основните ни сектори - месна, млечна и консервна. Тези отрасли са силно зависими от вноса на суровини и респективно от конюнктурата на пазарите им;

- След отварянето на пазара някои продукти изпитват много силен конкурентен натиск на националния ни пазар и губят конкурентни позиции като: зеленчукови и плодови консерви, вина, натурални сокове, цигари и др.;

- Сравнителните конкурентни предимства на българската хранителна индустрия на европейския пазар на този етап се дължат преди всичко на ниските разходи на труд в единица продукция и респективно на по-високата ефективност на производството и реализацията. Този фактор, в условията на единен трудов пазар, не носи предимства в дългосрочен аспект;

- Отрасълът изостава по отношение на размера и ефективността на инвестициите. Ниските стойности на инвестициите на един зает, в сравнение със средните за Общността стойности, забавят процеса на механизация и автоматизация на трудовите процеси и задържат нарастването на производителността на труда;

- Многократно по-ниската производителност на направените инвестиции в българската хранителна индустрия, спрямо средните стойности за ЕС-27, при значително по-високата цена на кредитните ресурси у нас, прави отрасъла по-малко конкурентен и непривлекателен за чуждестранни инвестиции.

Мерки за повишаване конкурентоспо-

бността на хранителната индустрия и разширяване на производството и износа:

- Предвид ниската производителност на труда, в почти всички сектори е необходимо да се подпомагат инвестиционни проекти, водещи до повишаване на механизацията и автоматизация на производствените процеси на всички етапи на производство, складиране и реализация;

- Разработване на адекватна на специфичните условия и приоритети на страната аграрна политика и мерки за възстановяване на производството на суровини;

- Подпомагане приоритетно на проекти, създаващи вертикално интегрирани структури – производство и преработка на селскостопански продукти с оглед нарастване производството на хранителни продукти от местни суровини, осигуряващи високи вкусови качества на крайните продукти и конкурентоспособност на националния и международния пазар;

- Насърчаване на експорта към трети страни, търсене на нови пазари, като по-пълноценно се използват европейските фондове за реклама на традиционни продукти и ползване на експортното субсидиране, в съответствие с ОСП на ЕС;

- Подобряване на бизнес климата – намаляване и усъвършенстване на регулациите, повишаване на административния капацитет, преодоляване на корупцията и ограничаване на сивата икономика, повишаване ефективността на правната система и на инвестициите в инфраструктура, с цел привличане на ПЧИ.

ЛИТЕРАТУРА

Алманах на конкурентоспособността, МИ, Дирекция „Обща икономическа политика”.

Анализ на конкурентоспособността на българските промишлени предприятия, МИЕ, 2007, с. 206.

Класификация на икономическите дейности (КИД-2008), НСИ, 2008.

Славова, Я. и колектив. Конкурентни възможности на аграрния сектор, ССА, ИАИ, София, 2011, с. 286.

EU, 2005. EU sectoral competitiveness indicators. Office for Official Publication of the European Community, Luxembourg, 136 pp.

Competitiveness of the European Food Industry An economic and legal assessment, Enterprise and Industry, European Commission, 2007.

Krugman, P.R. and M. Obstfield. 1994. International Economics. Theory and Policy.

Harper Collins, M. O'Mahoney and B. van Ark. 2003. EU productivity and competitiveness: An industry

Perspective. Office for Official Publication of the European Community, Luxembourg, 273 pp.

O'Mahoney, M. and B. van Ark. 2003. EU productivity and competitiveness: An industry Perspective. Office for Official Publication of the European Community, Luxembourg, pp. 273.

Porter, M.E. 1980. Competitive strategy. Techniques for analyzing industries and competitors. Free press, New York.

Porter, M. E. 1990. The competitive advantage of nations. The MacMillan Press Ltd., London.

Eurostat. Structural business statistics.

Eurostat. External trade statistics.

Competitive Abilities of the Bulgarian Food Industry in terms of European Integration

TS. KOVACHEVA, I. PETROVA, N. MALAMOVA

Institute of Agricultural Economics, Sofia

(Summary)

In the study aims to assess the competitive positions and abilities of the Bulgarian food industry in terms of integration. It is based upon criteria and indicators, featuring the foreign trade with sector products at the world and European markets and sectoral efficiency of production and marketing used statistical indicators

for foreign trade sector in the Combined Nomenclature and Structural Business Statistics (SBS). Evaluate the results achieved by the Bulgarian food industry accepted indicators of SBS in terms of average EU-27 levels in individual member states. The analysis is based on statistical data and analytical indicators for 2006-2010. The data sources are NSI and Eurostat.

The investigation results show comparative competitive advantages of the food industry in the national economy. The industry exhibits highest economic activity during the four years, following the accession of the country to the EU. The sales at the international and European markets increased considerably, which justifies a successful integration and good competitive abilities of the Bulgarian food industry. In the European food industry, Bulgarian are insignificant, produces more small businesses to the average and the lowest labor productivity. Its competitive advantages in the European market due primarily to lower labor costs in the unit and consequently the higher efficiency of production and marketing. This factor in a single labor market does not have advantages in the long run. The industry delays concerning the size and efficiency of the investments, which slows down the mechanization and automation of the labor processes and detains the increase of the labor productivity.

Key words: food industry, competitive abilities, European market, Euro-integration

Статията е постъпила в редакцията на 28.IX.2011 г.